

ATATÜRK'ÜN TARİH TEZİNİN DEVİRİNDEKİ TARİHİ TİYATRO ESERLERİNE YANSIMASI*

Müzeyyen BUTTANRI

*Osmangazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eskişehir*

ÖZET

Her sanatçı gibi tarihî tiyatro yazarlarımız da, yaşadıkları dönemin tarihî görüşünden etkilenmişlerdir. Cumhuriyetin ilk çeyreğinde kaleme alınan eserler, Atatürk'ün tarih anlayışının etkisinde yazılmış olup, bazı eserleri de yazarlarımıza Atatürk kendisi sipariş etmiştir. Atatürk'ün, Türk tarihinin başlangıcını Osmanlıdan çok öncelere dayandıran tarih görüşü nedeniyle yazarlarımız konularını genellikle eski Türk tarihinden, kahramanlarını Mete, Attilâ gibi yine Osmanlıdan, Selçukludan önceki tarihî şahsiyetlerden seçmişlerdir. Bu çalışmada, Atatürk döneminde yazılan ve konusunu Türk tarihinden alan on bir tiyatro eseri üzerinde değerlendirme yapılmıştır. Bu devirde tiyatro, devrin tarihî görüşünün halka benimsetilmesinde bir vasıta olarak kullanılmıştır. Eserlerde verilmeye çalışılan başlıca mesajlar şunlardır: Türklerin ana yurdu Orta Asya'dır. Kuraklık nedeniyle buradan göç eden Türkler, ulaştıkları her yerde medeniyeti başlatmışlardır. Anadolu, bin yıldır Türk milletine yurt olmuştur. Anadolu'da medeniyetin ilk başlatıcıları da Türklerdir. Türkler soylu bir ırktan gelmektedirler ve üstün insanî vasıflara sahiptirler, barbar değildirler. Beyaz ırktan ve brakisefaldirler. Sümerler, Altaylardan gelmiş Türklerdir. Çocuklarımıza Türk tarihi öğretilmelidir.

Anahtar Kelimeler

Tarihî tiyatro, Atatürk, tarihî bakış, tiyatro eseri

*Bu çalışma Prof. Dr. Kazım Yetiş danışmanlığında "Türk Edebiyatında Tarihî Tiyatro (Başlangıçtan 1950'ye Kadar)" adlı doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

THE REFLECTIONS OF ATATURK'S HISTORY THESIS ON THEATRICALS IN
ATATURK EPOCH**ABSTRACT**

No wonder that playwrights who wrote historical works got affected from the period which they lived in. Of the works which were written in the first quarter of the republic, some were written by Atatürk's order. They reflect Atatürk's point of view concerning history. Due to the fact Atatürk's perspective which showed that Turkish history dated from beyond Ottoman epoch, the playwrights selected the topics and themes from the archaic Turkish heroes such as Mete, Attila. In this study, eleven plays which were written in Atatürk epoch and based on Turkish history were analyzed. Theater in this period was exploited as a medium to impose the historical view of the time on the public. Principal messages conveyed in the works (theatricals) are as follows: Turkish motherland is Central Asia. Turks emigrated to outside Central Asia due to drought and started the civilization everywhere they reached. Anatolia (Anadolu) has become Turkish motherland for a thousand years. Turks come from a noble race and have superior humanistic traits. They are not barbarous. Turks are white and brachycephalic. Sumerians are Altaic Turks. Our children should be taught Turkish history.

Keywords

Historical theater, Atatürk, historical view, theatrical.

1. GİRİŞ

Tarihsel oyunlarda izlenen politik tavırlar, oyunlarda sergilenen kişileri ele alırken uygulanan tarihsel yöntemler, devre hakim olan tarihî ve ideolojik görüşlerle yakından ilgilidir. Bir yazar, eserinde ele aldığı devri, yaşadığı dönemin o devre bakışı açısından değerlendirir, olaylara belli bir perspektiften bakar. Olaylar, onun bakış açısına göre şekillenir ve anlam kazanır. Yazarın elindeki malzeme, bu bakışa göre kimlik bulur. Devrin tarih görüşüyle tiyatro arasında bir bağ olduğunu söyleyen Ortaylı:

“Tarihçiliğin devirden devire değişen fonksiyonu, metodu ve yöneldiği amaçlar, çağın tarihî tiyatro oyunlarında da aynen görülür. Bu nedendir ki, tarihî oyun, aslında derin bir kritiğin, düşünsel zenginliğin yansıdığı alan olmuştur. Tarihî tiyatro oyunları, kalitesinin yüksekliği ölçüsünde, yazıldıkları dildeki tiyatro edebiyatının görkemini arttırmıştır.” (Ortaylı, 1976, 217) demektedir.

Yine bir anlatı türü olan hikâye ve romanlardaki yazarın bakış açısını veren anlatıcı, özellikle ele aldığımız dönemde yazılan klâsik tiyatro eserlerinde pek yoktur. Göstermeyi esas alan ve olayları oluş

halinde gösteren tiyatrodaki, yazarın bakış açısını oyun kahramanlarından bir ya da birkaç kişi verir. Bunlar genellikle olayların asıl karakteri olup, işlenen tarihî devri, karakteri veya olayları yazar onların ağzından eleştirir ya da yazar bilinç altına inip karakterleri kendi kendine konuşturarak bakış açısını hissettirir. Bazen bu karakterler, tecrübeli biri olarak, olayları geçmişe dönerek hatırlama yoluyla da aktarır. Bazen de olayları ve kahramanları olaylara şahit olmuş ya da kahramanların geçmişlerini iyi bilen birinin ağzından duyururuz. Sahnede bütün olayların gösterilmesi mümkün olmadığından, atlanılan kısımlardaki olaylar özetlenirken de bakış açısına uygun bir yol izlenir.

Tarihî tiyatro eserlerinde bakış açısını önceden belirlemek ve tarihî olaylarla tarihî karakterleri ona göre seçmek, yazarların işlerini büyük oranda kolaylaştırmış olur. Çünkü yazarın vereceği mesaja uygun kahramanlar yaratıldığı gibi, tarihten bu mesaja uygun karakterler, vaka zamanı ve mekânı da seçilmiş olacaktır.

Her devrin tarihî görüşü birbirinden farklılık göstermiştir. Yazarları etkileyen devrin tarihî görüşünü bilmek, eserleri anlamamızda bize yol gösterici olmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti kuruluncaya kadar “dinî tarih”, “hanedan tarihi” ve “Avrupalı tarihçilerin gözüyle Türk tarihi” diye adlandırabileceğimiz görüşler vardır.

Yirminci yüzyılın ilk yarısına kadar Avrupa tarih yazıcılığı, dünya tarihini batının, yani kapitalist dünya sisteminin merkezinin tarihine indirgeyerek uygarlığın bütün başarılarını Avrupalı beyazlara mal ediyor, diğer ulusları tarihsizleştirerek reddediyor ya da o ulusların tarihlerini Batı ile temasa geçtikten sonra başlatıp, batının evrimini biraz geriden tekrarlayan bir tarihleri olduğunu kabulleniyordu. 17.-18. yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğunun da dahil olduğu coğrafya ile ilgilenen “Oryantalizm” de bu görüş çerçevesinde gelişmişti. Claude Cahen'in de kabul ettiği gibi oryantalistler, İslâm tarihine masal havası içinde bakıyor, onu nostaljinin konusu, egzotik, olağanüstü ve çağ dışı görüyorlardı. (Cahen, 1992)

On sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılda bazı bilim adamlarının attığı ilk adımlara ve Thomsen ile Radloff'un Orhun Kitabeleri'ni okumuş olmalarına rağmen, Türk tarihi ile ilgili bilgiler yeterli değildir.

On birinci yüzyıl ve sonrası Anadolu tarihinde belirsizlikler vardı. Büyük Selçuklu Devletinin uzantısı, Anadolu Selçuklu ve onun çöküşü ve parçalanması ile ortaya çıkan beylikler hakkında yeterli bir bilgi yoktu. Batıdaki genel kanaate göre İslâmiyet'e girinceye kadar Türkler, uygarlıktan yoksundu ve Oğuzların istilâsı Yakın Doğu'yu tahrip etmiş ve gerilemesine sebep olmuştu. Bağdat'ı aldıktan sonra da buraları fethedenler, Türk-İslâm devletlerine bir şey katmamışlar, elde ettikleri her şeyi, İran-İslâm geleneğinden almışlardı. Geri bir kavim büyük devletler kuramayacağına göre, Osmanlının doğuşunu da başka türlü izah etmişlerdir. Pek çok batılı tarihçiye göre, Osmanlı Devleti, Selçuklu hükümdarlarınca Bizans sınırına yerleştirilmiş küçük bir kabile tarafından kurulmuştur. Basit çobanların meydana getirdiği ve Osman zamanında İslâmiyet'i kabul etmiş olan bu kabile, bir devlet kurmak için gerekli uygarlık unsurlarını, zaptettiği yerlerdeki gayr-i müslim unsurlardan aldı. Asıl İstanbul'un fethinden sonra Osmanlı İmparatorluğu bütünüyle yeniden kurulmuş, bunu da Bizans kurumlarını taklit ederek sağlamıştı. Yani Osmanlı medeniyeti, Bizans'ın kopyasından başka bir şey değildi. O halde Osmanlı Devleti, Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklularının devamı değil, doğrudan doğruya Bizans'ın bir devamıydı. "Bizans'tan sonra Bizans", "Müslüman Roma İmparatorluğu" olarak tanımlanmıştı. Oryantalizm içinde Selçuklu, Osmanlı tarihi çok az yer tutmuştu. Tarihçiler, belgelerden yoksun "hikâyeci tarih anlayışı" ile Türkler hakkında bu tür görüşler beyan etmişlerdi.

Avrupa'daki Türk tarihi ile ilgili bu yanlış, taraflı görüşlere, Osmanlı İmparatorluğunun kendi tarihçiliği cevap verecek durumda değildi.

Osmanlı döneminde bir devlet memuru olan vakanüvisler, sadece nizam-ı âlemin korunması görüşünü savunuyorlar ve olaya devlet açısından bakıyorlardı. Tuttukları yol, vakaların kaydedilmesi şeklindeydi. Olayların sebep sonuç ilişkisi kurulmamıştı. Tarihçiler nakilci, hikâyeci ve tasvirici idiler. Birinci elden kaynaklara dayanmadan, öğretmeye dayalı tarihî eserler yazıyorlardı (Unat, 1991, 42). Osmanlı tarihçileri, Tanzimat'a kadar dinî bir anlayış içinde idiler. Türklerin İslâmiyet öncesi tarihinden, Türklerin İslâmiyet'in yayılması ve korunmasında yaptıkları hizmetlerden, İslâm medeniyetine katkılarından

bahsetmiyorlar, İslâmiyet öncesi devreden bahsederken de İsrail oğulları tarihi, Yahudi kaynakları ve Arap efsanelerinden yararlanıyorlardı. Vakanüvisler de millet tarihinden ziyade ümmet tarihi yazıyorlardı (Kütükoğlu, 1997, 271).

Tanzimat döneminde de tarihçiler aynı metodu takip etmekle beraber, Osmanlı Devleti ile ilgili tarih kitaplarını tercüme etmişler, Türk Devleti ile Avrupa devletlerinin tarihini de yazmışlardır (Yımanç, 1940, 547). Bu dönemde görülmeye başlayan “devlet tarihi” anlayışında Osmanlı Devletinin kuruluşu başlangıç olarak kabul ediliyor, bundan önceki Türk tarihi ve Türklerin bu devleti kurmak için gösterdikleri büyük mücadelelerden söz açılmıyordu. Osmanlı hanedanına bağlılık fikri nedeniyle tarihçiler milletin tarihi yerine Osmanlı devletinin yani hanedanın tarihi ile ilgileniyordu. Osmanlı Devletinin bir Türk devleti olduğu belirtilmiyordu.

1832’de Arthur Lumley Davids adlı bir Türkolog, “*Türk Dilinin Grameri*” adlı eserin önsözünde Türk milleti hakkında bilgiler verir. Bunun Türk aydınları üzerinde geniş etkisi görülür. Ali Suavi, 1869’da Paris’te yayınladığı “*Ulum*” dergisinde Türklüğü öven bir yazı yayınladı. Aynı yıl Mustafa Celâlettin Paşanın “*Eski ve Modern Türkler*” adlı Fransızca eseri çıkar. Fransız Leon Cahun, Macar Armenius Vanbery gibi Türkologlar, Türklerin dünya tarihinde önemli bir yere sahip olduklarını, Orta Asya’dan başlayan bir Türk tarihi olduğunu söyleyen eserler yazarlar. Batıdaki bu Türkoloji çalışmaları Ali Suavi, Süleyman Paşa, Ahmet Vefik Paşa ve Şemseddin Sami’yi eski Türk tarihine yöneltir. Onların eski Türk tarihine yönelen çalışmalarında Türk tarihi bir bütün olarak değerlendirilirken, eski oryantalist görüşler de değişmeye başlar.

II. Meşrutiyet ve Balkan savaşlarından sonra Türk aydınları arasında “millî bilinç” başlar. Milliyetçilik akımının etkisiyle Türk aydınlarından bazıları Türklerin Osmanlılar ve İslâm tarihinde oynadıkları rollerin belirtilmesini ve Türk tarihinin kaynaklarına inilmesini gerekli görürler. Ziya Gökalp, Türk tarihçiliğinin alanını zaman ve mekân bakımından genişletmek amacıyla çalışmalar yapar (Feyzioğlu, 1986, 174). Yine bu dönemde yabancı tarihçilerin maksatlı olarak ortaya attıkları Türk insanı, tarihi, coğrafyası ve kültürü hakkında gerçeğe uymayan pek çok iddialar ve iftiralar, Türkler arasında da gerçek

gibi kabul görmeye, yeni yazılan tarih kitaplarında yer almaya başlar. (Süslü, 1998, 137-138)

Cumhuriyet devrinde Atatürk fırsat buldukça yeni bir tarih görüşüne varmanın önemini belirtmiş olmasına ve bir *millet tarihi* anlayışını kabul etmiş olmasına rağmen, 1928'e kadar ciddi bir biçimde tarih konusuna eğilmemiştir. 1928'de Afet İnan bir gün Atatürk'e gelmiş, Türk ırkının sarı ırka mensup olduğunu, Avrupa zihniyetine göre bu ırkın ikinci nev'i bir insan tipi olduğunu yazan bir Fransızca kitap göstermiş ve "Bu böyle midir?" diye sormuştur. Atatürk "Hayır olamaz, bunun üzerinde meşgul olalım." der. (Kartal, 1988, 157-165) İşte bu tarihten sonra Atatürk, Türk Milleti ve Türk yurdu ile ilgili sistemli ve sürekli bir çalışmayı gerekli görür.

Türk tarihinin yeniden araştırılmasını isteyen Atatürk, bir *Türk Tarihi Tetkik Heyeti* kurmuş ve zaman zaman bu heyete bazı direktifler de vermiştir. Bu direktifler doğrultusunda yapılan tarih çalışmaları sonucunda, 1931'de ağırlığını Türk tarihinin oluşturduğu dört ciltlik bir umumî tarih serisi ortaya çıkmıştır¹ (*Tarih II*, 1931). Bu kitaplar aynı zamanda millî tarih tezimizi de ihtiva etmektedir. 1932'de Ankara'da ilk defa toplanan *Türk Tarih Kongresi*'nde, Türk tarih tezi millete mal edilmiştir. 1937'de toplanan *II. Türk Tarih Kongresi*'nde tarih tezimiz yabancı bilim adamlarının tetkiklerine de sunulmuştur. Genel toplantılarda yapılan açıklamalarda Türk tarih tezi, bir tarih gerçeği olarak kabul edilmiştir.

¹ Bu kitapların "mukaddime"leri şöyledir:

"Son yıllara gelinceye kadar 'Türk Tarihi' memleketimizde en az tetkik edilmiş mevzulardan biri halinde idi.

1000 yıldan fazla süren *islâmlık - hristiyanlık* davalarının doğurduğu husumet duygusu ile mutaassıp müverrihler bu davalarda asırlarca islâmîğin pişdarlığını yapan Türklerin tarihini kan ve ateş maceralarından ibaret göstermeye savaştılar. Türk ve islâm müverrihler de Türklüğü ve Türk medeniyetini islâmîlik ve islâm medeniyeti ile kaynaştırdılar; islâmîliğe tekaddüm eden binlerce yıla ait devreleri unutturmaya *ümmetçilik* siyasetinin icabı ve din gayreti vecibesini bildiler. Daha yakın zamanlarda Osmanlı İmparatorluğuna dahil bütün unsurlardan tek bir milliyet yaratmak hayalini güden *osmanlılık* cereyanı da, Türk adının anılmaması, millî tarihin yalnız ihmal değil, hatta yazılmış olduğu sayfalarından kazınıp silinmesi yolunda üçüncü bir amil halinde diğerlerine eklendi.

Bütün bu menfî cereyanlar, tabii olarak, mektep programları ve mektep kitapları üzerinde dahi tesir gösterdi ve Türklüğün, çadır, aşiret, at, silâh ve muharebe mefhumları ile müradif tutulması an'anesi mektep kitaplarımıza kadar girdi.

Türk Tarihinin, inkâr edilmiş ve unutturulmuş simasını ve mahiyetini, bütün hakikatler ile meydana çıkarabilmek için çalışmakta olan *Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti* bir kısım azasını tarih tedrisatındaki bu boşluğu doldurabilecek bir kitap hazırlamağa memur etti." (*Tarih II*, 1931, V-VI)

Birinci Türk Tarih Kongresi'nde sunulan 16 bildiri den siyasî iktidarla bağlantıları kuvvetli olan tarihçilerin önermeleri ağırlık kazanmıştır. Bu kongrede kabul gören Atatürk'ün tarih tezinin esası şudur:

“Türk milletinin tarihi şimdiye kadar tanıtılmak istenildiği gibi yalnız Osmanlı tarihinden ibaret değildir. Türk'ün tarihi çok daha eskidir ve bütün milletlere kültür ışığını saçmış olan millet, Türk milletidir. Türk ırkı, çok kere öne sürüldüğü gibi sarı değildir. Türklerin Moğollarla etnik bir bağlantısı yoktur. Türkler Aryan ırktandır. Türkler beyaz insanlardır ve brakisefaldir. Türkiye'deki Türkler Orta Asya'dan gelmişlerdir. Göçler, genellikle iklim şartları nedeniyle gerekli görülmüştür. Türklerin kökü ve adı milâttan önce 9000 ya da 12000 yıl ve hatta 20 000 yıl öncesine kadar gider. Türkler yayıldıkları yerlere medeniyetlerini de götürmüşlerdir. Irak, Anadolu, Mısır, Ege medeniyetlerinin ilk kurucuları Orta Asyalılardır. Biz bugünkü Türkler de Orta Asyalıların çocuklarıyız. Anadolu Türklüğü, Osmanlı ve İslâm öncesi Orta Asya Türklüğü ile bağlantılıdır. Anadolu medeniyeti, batı medeniyetinin bir parçasıdır ve burası binlerce yıldır Türklerin anayurdudur.” (Sarıncı, 1994, 237; Süslü, 1998, 144-147; Omurtak vd., 1997, 719-807; Cumhuriyetin 75. Yılı, 1998, 124-125)

Bu tezin en önemli yanı, Türklerin İskitler, Hititler ve Sümerlerin devamı olduğu görüşünün ileri atılmasıdır. Tenkitçi özellik taşıyan, destanî ve mitolojik olmayan bir tarih isteyen Atatürk, Türk tarihini eskilere götürmüştür. Türk tarih tezi, tarih alanında yapılan en yeni arkeoloji çalışmaları sonunda elde edilen belgelere dayandırılmıştır.

Türkleri gayr-ı medenî göstererek onları medenî milletlerden ayırmak isteyen, onları ikinci sınıf bir ırk gibi göstermeye çalışan batılıların tezi, bu tezle çürütülmüş olmaktadır. Atatürk bir konuşmasında özetle şöyle demektedir:

“Türk milleti bin yıldan fazla bir zamandır bu topraklarda yaşama hakkına sahiptir. Bu eskiye ait kalıntılarla tespit edilmiştir. Osmanlı devletine gelince, bu devlet yedi asırdır yaşamaktadır ve muhteşem mazisi ve tarihiyle övünülebilir. Biz kudreti ve haşmeti bütün dünyada, Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarında tanınan bir milletiz. Cengaverlerimiz ve ticaret gemilerimiz okyanusları aşmışlar ve bayrağımızı Hindistan'a

kadar götürmüşlerdir. Kabiliyetlerimiz, bir zamanlar sahip olduğumuz ve bütün dünyaca bilinen hakimiyetimizle ispat edilmiştir... Türkler on beş asır önce Asya'nın göbeğinde muazzam devletler teşkil etmiş ve insanlığın her türlü kabiliyetine sahip olduğunu göstermiştir (Kocatürk, 1971, 160-161).”

Yeni Türkiye Cumhuriyeti, kimliğini ve varlık nedenlerini Osmanlı dışında aramaya çalışmıştır. Türk toplumunu, çağdaş uygarlık seviyesine çıkarmayı hedefleyen Cumhuriyet döneminin yöneticileri, gelenekçi tutumu yok ederek yeni kurumlar tesis etmek, örgütler kurarak toplumun yeni yetişen kuşaklarını çağdaş düşünce ortamında yetiştirmeyi amaçlamışlardır. Osmanlı kültürüyle bağlar koparılmaya çalışılırken, bu dönemi konu alan eserlerde Osmanlı, bozulan kurumları ile eleştirilmiştir. Özellikle Musahipzâde Celâl'in eserlerinde bu eleştiriyi açıkça görmek mümkündür (*Aynaroz Kadısı-1927, Bir Kavuk Devrildi-1930, Pazartesi-Perşembe-1931, Gül ve Gönül- 1932*).

Cumhuriyetin ilânının (29 Ekim 1923) akabinde devletin kadrolarında dinî, hukukî, siyasî, kültürel alanlarda önemli atılımlar yapılmaya başlanmıştır. 1924'te hilâfetin kaldırılması ve Osmanlı hanedanına mensup kişilerin ülke dışına sürülmesi bazı karışıklıklara neden olduysa da 1925'te çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu ile basına büyük yasaklar getirilmiş, hükümete olağanüstü yetkiler verilmiştir. Rejime karşı dinî, askerî, siyasî bakımından muhalefet edenler susturulmuş, muhalif gazeteler kapatılmıştır (Lewis, 1991, 237-278) 1931'de yürürlüğe giren Matbuat Kanunu ile de eski rejim taraftarlığı yanında komünistlik ve anarşistliği tahrik eden basına da önemli cezalar getirilmiştir.

Dünyanın en eski sanatlarından olan tiyatro, olayların sahnede canlandırılması ve pek çok insana aynı anda ulaşabilme özelliğinden dolaydır ki, ülkelerdeki büyük siyasî değişikliklerin olduğu dönemlerde en çok kendisine başvurulmuş sanatlardan olmuştur. Kültürün yayılması, düşünce ve fikirlerin paylaşılması, ideolojilerin, yeni rejimlerin benimsenmesi hususunda en etkili sanat, tiyatrodur. Ülkemizde de her zaman böyle olmuştur. Tanzimat ile yeni medeniyet çerçevesine girmeye çalışan ülkemizde tiyatro, aydınlarımızın en çok başvurduğu sanat dalı olmuştur. Yeni bir kamu oyu oluşturmak için okuma-yazma oranının çok

düşük olduğu, yazılı eserlerin halka ulaşması ve okunmasının zaman aldığı bu devirde yazarlarımız bir sahnelenişte bile yüzlerce kişiye aynı anda ulaşma fırsatı buldukları tiyatroya büyük rağbet göstermişler ve fikirlerini halka tiyatro aracılığı ile ulaştırmışlardır (Vatan yahut Silistre vb.).

II. Meşrutiyetin ilânı ile (1908) büyük bir serbestlik ortamını idrak eden yazarlar, tarihî konulara büyük önem verirler. Milliyetçilik akımının gelişmesi, uğranılan büyük hezimet, yazarlarımızı kendi tarihimize yöneltirken, millî tarih bilincinin de yerleşmesine önderlik etmiştir. 1912'de kurulan Türk Ocaklarının yayınladığı tarih kitapları ve Türkçülük üzerine yapılan yayınlar, tarihî konuları eserlerinde işleyen tiyatro yazarlarımızı da etkilemiştir. Ancak eski Türk tarihini işleyen eserler, Cumhuriyetin ilânından sonra ele alınmıştır.

Bir var olma mücadelesi sonunda Atatürk'ün önderliğinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk çeyreğinde Atatürk'ün teşvik ve istekleriyle yeni tarih görüşümüze uygun eserler verilmiştir.

2. ATATÜRK VE TİYATRO

Atatürk tiyatroya büyük ilgi göstermiştir. Atatürk yeni kurduğu cumhuriyet rejiminin yerleşmesi, korunması inkılâp ve ilkelerinin halka benimsetilmesi, Türk milletinin yüce erdemleri, ülküsü ve değerlerinin yeniden halka tanıtılmasında tiyatrodan yararlanmış ve tiyatro yazarlarına piyesler sipariş etmiştir. Bu eserler üzerinde bizzat çalışmış, dil, düşünce, fikir yönünden eleştiriler, düzeltmeler yapmıştır. *Bayönder (Egeli, 1934)*; Atatürk tarafından Münir Hayri Ege'ye sipariş edilmiş bir eser olup, Atatürk bu eserle kendi hayatının sembolleşmesini istemiştir. 1934'te basılan eser üzerinde Atatürk'ün el yazısı ile yaptığı düzeltmeleri vardır. Özellikle dili üzerinde büyük değişiklikler yapan Atatürk'ün dil anlayışını da görmemiz bakımından eser önemli bir belgedir. Komşumuz İran Şahı Rıza Pehlevi'nin ülkemize gelişi nedeniyle yazılan ve İran-Türk halklarının kardeş ülkeler olduğu mesajını veren *Öz Soy* ile Türklerin Orta Asya'dan kuraklık nedeniyle göçünü ve bu esnada geçtikleri her yere medeniyetlerini yayışını ele alan *Akın*, Atatürk'ün isteği üzerine kaleme alınmıştır. Atatürk'ün tarih tezine uygun yazılan *Akın*, 4 Ocak 1932'de Ankara Halkevi'nde Atatürk'ün huzurunda temsil edilmiş ve

büyük takdir toplamıştır (Birinci, 1993, 74-75). Yine Atatürk'ün bazı fikir ve düşüncelerini içeren ve bazı diyaloglarının bizzat Atatürk tarafından değiştirildiği *Taş Bebek* (Egeli, 1934), *Bir Ülke Yolu* (Egeli, 1934) adlı oyunlar onun üzerinde çalıştığı, sipariş verdiği, provalarını bizzat izlediği oyunlardan olmuştur.

3. ATATÜRK'ÜN TARİH TEZİNE UYGUN YAZILMIŞ TİYATRO ESERLERİ (1932-1938)

Daha ilk yıllardan başlayarak birbirini takip eden Türk tarihi konulu tarihî tiyatro eserlerimizin yazılış nedenleri birbirinden farklı olmuş ve sayısı giderek artmıştır. Bizim tespitlerimize ve doktora çalışmamızda yer verdiğimiz eserlere göre bu sayı II. Meşrutiyetin ilânına (1908) kadar yedi iken, 1909-1923 arası on sekiz, Cumhuriyetin ilk çeyreğinde (1923-1950) ise otuz sekiz olmuştur (Buttanrı, 2002, 1147).

1923-1950 yılları arasında yayınlanan Türk tarihi ile ilgili tiyatro eserlerimizin on dokuzu İslâmiyet öncesi Türk tarihini ele alırken, diğer on dokuzunun konusu Osmanlı dönemine aittir. Osmanlı dönemiyle ilgili eserlerde cumhuriyet rejiminin övgüsü yapılırken, Osmanlıyı özellikle yıkılışa götüren nedenler üzerinde durulmuş ve Osmanlı'nın eleştirisi yapılmıştır. II. Meşrutiyet döneminde milliyetçilik akımının etkisi ile eski Türk tarihine ilgi duymaya başlayan Türk aydını (Ziya Gökalp-*Alp Aslan*, Celâl Esat Arseven-*Büyük Yarın* vs.) Cumhuriyet devrinde de bu ilgisini sürdürmüştür. Özellikle 1932 yıllarından sonra Atatürk'ün yeni tarih görüşünün etkisi ile de eski Türk tarihine yönelen tiyatro eserlerinin sayısında artış görülmüştür. Biz bu çalışmamızda Atatürk'ün tarih görüşünü veren bu eserler üzerinde duracağız.

3. 1. *Mete* (Nabi, 1932)

Konusunu Büyük Hun İmparatoru Mete'nin hayatından alan *Mete'de* Mete'nin vatan sevgisi üzerinde durulmuştur. Mete, Moğolların istediği atını, karısını harbin musibetlerinden ülkesini korumak için verdiği halde, Hun ülkesinden hiçbir mahsul yetişmeyen, ekinsiz, ormansız, madensiz, ahalsiz bir toprak parçasını "Vatan bizim mülkümüz değildir. Mezarda yatan atalarımızın ve kıyamete kadar doğacak torunlarımızın bu mübarek toprak üzerinde hakları vardır."

diyerek vermemiş, bunu savaş sebebi sayarak harp ilân etmiş ve büyük bir zafer kazanmıştır.

Yazar eserini, Avrupa tarihçilerinin ileri sürdükleri “Türkler, medenî kabiliyet ve istidattan yoksundur. Anlayışsız ve barbardırlar. Türkler, Avrupa’da ordu kurmuş bir insan topluluğu mahiyetindedirler.” gibi görüşlerin gerçek olmadığını göstermek ve Türklerin on beş asır önce Asya’nın göbeğinde muazzam devletler kuran ve insanlığın her türlü kabiliyetine sahip bir millet olduğuna işaret etmek için yazmıştır. Atatürk’ün hakkında “Bence Mete çok büyüktür. Bütün Türk tarihinde Oğuz efsanesinin atf ve isnad olunabileceği adam odur.” (Özalp, 1969) demesi Mete’nin, devrin sanatçıları tarafından da konu edilmesine sebep olmuştur. Eserde Mete barışçı, insan sevgisiyle dolu, Asya’nın göbeğinde muazzam topraklara sahip büyük ve medenî bir devlet kuran bir insan olarak çizilmiştir. Bu eserde Mete’den toprak isteyen Moğollardır. Yaşar Nabi burada Moğolları Türklerle aynı ırktan saymayan görüşü benimsemiştir.

Mete, babası tarafından Yueçi sarayına rehin bırakılmıştır. Yueçi hükümdarının kızı Beyhan’a âşıktır ama sarayda mutlu değildir. Üzüntüsünün sebebini soran Beyhan’a

“Çünkü alışkın değil bir Türk esir olmaya
At üstünde büyüyen çünkü yürümez yaya”

(s. 17) der. Burada vatanından uzakta ve esirdir.

“Dokuz iklim hakani babam ulu Teoman / Başka bir hükümdara nasıl kıydı vermeye?” diye hayıflanmaktadır. Arkadaşı Tuğrul’un da yardımıyla bu ülkeden kaçan ve babasının ölümünden sonra hakan olan Mete, ülkesini kazandığı zaferlerle düşmanlardan temizlemiş, sıra ülkeyi bayındır hale getirmeye gelmiştir. Savaş istememektedir. Her sene kurultay toplanmakta, Mete unutulmuş yasaları yeniden yazdırmaktadır. Bütün sanatlar filizlenmekte, yurt yeni bir uyanışa girmektedir. (s. 32) Moğol devleti bu durumdan rahatsız olmuş ve en kuvvetli gününde Mete’yi harbe tahrik etmek için gönderdiği elçilerle Türk’ün kutsal saydığı atını ve eşini istemiştir (s. 33-34). Mete kendi gururunu hiçe sayarak ülkesini harbe sokmamak için istenilenleri vermiştir ama, bunu kabul etmeyen halk için için kaynamaktadır. Mete’nin arkadaşları Tuğrul ve Oktar da bu duruma üzülmemektedir. Bunu fark eden Mete:

“O kadar kıymetsiz mi insan gözlerinizde..
 Biraz kulağınızı kalbinize veriniz de
 Dinleyin içten içe yurdun emellerini
 Atmak lâzım değil mi artık temellerini
 Asırlardır değişen, dağılan bu vatanın?
 Akması ne ziyandır boşa bir damla kanın
 Vatanı yükseltecek bir kolun damarından

...

Yalnız silâh değildir yükseltecek bu yurdu.

...

Kılıcı tutan eller kullanmalı çekiç de
 Medeniyet sevgisi yer etmeli her içte (s. 36-37)

Bu söz üzerine Türk’ün hiç baş eğmediğini söyleyen Oktar’a Mete:

“Ne verdimse kalbimden alarak verdim
 Harp etmeyi şüphesiz, ben de tercih ederdim
 Atımı ve karımı vermektense düşmana.”

der. Mete, arkadaşlarına “Ülkesi için canına acımayan, gururundan fedakârlık yapamaz mı?” diye sorar. Siyaset güttüğünü ve siyasetin harpten daha büyük bir kuvvet olduğunu söyler (s. 38).

Siyenpi elçisinin bu kez de toprak parçası için istekte bulunması, Mete’yi savaşa çekmiştir.

“Müsterihim şimdi kan akmayacak boş yere
 Bugün bir parça toprak, bütün bir yurt yarına

...

Halbuki ben ne düşündüm, ne diyordum halbuki:
 Kan dökmeden yaşamak mümkün değil mi sanki.
 Kardeşçe geçinseydi ne olurdu insanlar
 Ne olurdu bir yerde birleşseydi imanlar”(s. 45)

diyen Mete, mecbur kaldığı için kılıç ve yayına sarılmıştır.

Mete’nin eşi Beyhan, yapılan savaş sonunda esaretten kurtulmuştur. Büyücüye giden Beyhan, Mete’nin ve Türk’ün geleceğini söylemesini ister. Atatürk’e kadar bütün bir Türk tarihini anlatan büyücü özetle şunları söylemektedir: “Türklerin bu en büyük hükümdarı Mete karşısında bütün milletler boyun eğmektedir. Türk’ün elinde Avrupa bir köledir. Akınların başladığı gün, koca Roma titremektedir. Balamir,

Attilâ ile Türk adını duymayan kalmamıştır. Bu akınlarla yeni medeniyetler doğmakta, Bedevî aşiretler şehirler kurmaktadır. Irkın her parçasından yeni bir yurt doğmakta, Cengizler, Timurlar Asya'yı titretmektedir. Yurdun büyük kolu, en kahraman çıkmış, Anadolu Türk'ün öz yurdu olmuştur. Zaferlerle oynayan Yıldırımlar, Yavuzlardan sonra ırkımızın yıldızı kararmıştır. Sultanlar içinden kahramanlar çıkmamaktadır. Boş yere su gibi akan kanlar, hezimetle biten bütün savaşlar sonunda memleket parça parça satılmakta, düşman çizmeleriyle vatan çiğnenmektedir. Gene Türk'ün başına geçen bir kumandan tek başına dünyaya meydan okumuştur. Bu kumandan altında memleket uyanmakta ve yurdun üstünde Gazi gibi bir güneş doğmaktadır (s. 65-68). Bu, Anadolu Türk'ünü Orta Asya Türklüğü ile birleştiren tarih görüşümüzdür.

Türk uygarlık tarihinin binlerce yıl gerilere giderek Orta Asya'ya kadar uzandığını söyleyen Yaşar Nabi, Türklerin barışsever olduğunu, vatanları söz konusu olduğunda da her şeyi göze alacaklarını ifade ederken Türk'ün akınlarla ulaştığı her yerde medeniyeti başlattığını, barbar olmadığını söylemektedir.

Mete, Cumhuriyet döneminde en çok işlenen tarihî şahsiyetlerden olmuştur. Yine aynı olayları işleyen ve Mete'nin şahsında Türk'ün barışseverliği, medenî vasfını yineleyerek Türk'ün barbar olmadığını söyleyen bir eser de Atatürk'ün ölümünden üç sene sonra yazılmış *Türk Kanı*'dır (Berberoğlu, 1941). Hüseyin Pala'nın yazdığı *Mete'nin Atatürk Rüyası* (1943)adlı eser de yine Mete'yi işlemektedir. Konu diğer iki eserden farklıdır. Hun hükümdarı Teoman'ın oğlu Mete'nin, babasının yerine hükümdar olmasını ve hükümdarlığının sekiz dokuz yılını ele almıştır. Mete, büyük ülkeler fethetmiş ve Büyük Hun İmparatorluğunu dünyanın en geniş devleti haline getirmiştir. Bir akın öncesi gördüğü rüyasında babası ona zamanda yolculuk yaptırarak Atatürk Cumhuriyetine kadar, gelmiş geçmiş bütün Türk devletlerini ve akıbetlerini gösterir. Osmanlı'nın son dönemlerini gören Mete çılgına döner. İki bin yıllarının Türk ülkesini, Türk liderini gören Mete, mutlu olur. "Savaş yok, barış var." diye düşünür. Mete kendine geldiğinde başbuğlarına yapacakları akının barış diyarına yapılacağını, bu diyara ise

ancak savaşmasını bilenlerin erişebileceğini söyler. Mete'nin komutanlarına son nutku şöyledir:

“İtildik, katıldıksa kan dökme yarışına,
Başlıyoruz yine biz bir dünya barışına.
İnsanlık zirvesine dikilen bir bayrak bu;
Gölgesi arzın yanan bağrına vuracak bu.
Bir yarıştır başlıyor.. İnsan olmakta yarış..
Barış var yeryüzüne, barış var, barış, barış..”

Yazar eserini Atatürk'ün “Yurtta sulh, cihanda sulh” ilkesi ile bitirmiştir. Mete'nin ülkeyi kalkındırmak için okullar, sulama kanalları açması, hayvancılığa önem vermesi övülmektedir. O, bütün dünyaya örnek bir Türk milletinin özlemine çekmekte ve onun için çalışmaktadır. Mete, Türk milletini insan olma yarışında zirveye ulaştırmak amacındadır. Bunu da barış ile gerçekleştirecektir.

Eser, Atatürk Türkiye'si ile Orta Asya Türklüğü arasında ilişki kurarak, medenî bir millet olan Türklerin bütün dünyaya medeniyeti yayma yarışında öncü olduğunu ifade etmiştir. Türkler zaman zaman savaşa itildilerse de barış yanlısıdırlar, denilmektedir.

Mete her üç eserde de Türk'ün karakter özelliğine gösteren ve Atatürk ile benzer yanları olan bir Orta Asya Türk devletinin lideri olarak vurgulanırken. “Büyük devletler kuran milletler, ancak medeniyette ileri gitmiş uluslardır.” mesajını da vermektedir.

3. 2. *Akın* (1932) (Çamlıbel, 1965)

“Biz bugünkü Türkler Orta Asyalıların çocuklarıyız. Kuraklık nedeniyle anayurtlarını terk etmek zorunda kalan ve medenî bir ulus olan Türkler, akınlar sonunda ulaştıkları her yerde medeniyeti başlatmışlar ve batının en uç noktası olan Anadolu'ya gelerek orayı kendilerine yurt edinmişlerdir. Anadolu'daki medeniyetin sahibi Türklerdir. Anadolu yüzlerce yıldır yoğrula yoğrula Türk'ün öz yurdu olmuştur.” görüşünü işleyen *Akın* ve onun devamı olan *Özyurt* oyunları, Atatürk'ün isteği ile kaleme alınmıştır. (Birinci, 2000, 315-367; Birinci, 1993, 74-75).

Akın'ın girişinde yer alan prologda bir öğrenci, Türklerin tarihin derinliklerinden Gazi Mustafa Kemal Paşaya kadar geçen macerasının anlatılacağını söyler. Öğrenci Türklerin kuraklık nedeniyle Orta

Asya'dan batıya doğru üç koldan akına çıkışını haritadan göstererek şöyle anlatır:

“İşte şu Orta Asya...Türklerin anayurdu..
Türk ilk medeniyeti Ural-Altay'da kurdu.
Sonra alıp sazını, resmini, heykelini
Dolaştı baştanbaşa doğu, batı elini.
Bu oklar bize akın yolunu gösterir,
Bize yirmi bin yılın üstünden haber verir...
Şimdi siz dersiniz ki: “Peki nasıl olur da
Orda kalmak dururken dağıldık şurda, burda?”

.....

Bakın niçin dağıldık Mısır'da, Hint'te, Çin'de (s. 8)

Medenî ve güzel sanatlarda ileri gitmiş bir ülkenin hakanı olan İstemi Han, kuraklık nedeniyle yurdunun başına gelenlerden çok üzgündür. İstemi Han kızı Suna'ya üzüntülerini şöyle anlatır:

“Kalmadı anayurtta bir tek yeşil yerimiz,
Suları kumlar içti, Güneş yedi ekini,
Asırlarca sarıya çaldı toprak rengini.

...

Toprak suyu, susuzluk bizleri kemirmede
Gitgide engin deniz bir çanağa girmede”

...

Boşalması ne demek ırmakların oluşu?

Anlamıyor musun sen bundaki korkunçluğu (s. 20-22)

İstemi Han, ülkesinin kuraklıktan kurtulması için kendini ve kızını seve seve yurduna kurban vermekten çekinmez. Ancak halkı tarafından çok sevilen hakan ve kızı Suna, kişisel menfaatlerini ön plânda tutan kişilerin oyununa gelmiştir. Bunun anlaşılması üzerine suçlular cezalandırılır ve İstemi Hanın isteği üzerine kırk bin atlı, üç koldan yeni yurt edinmek için akına çıkar. İstemi Han, anayurtta ihtiyarların başında kalacaktır. Yeni başbuğ olan Demir'e:

Akın alaylarını alarak pençenize
Haydi dağdan ovadan yol arayın denize.
Duydukça atınızın nal sesini uzaklar
Sizi tanıyacaklar. Sizi tanıyacaklar!

Çivisinden tanırlar Türk atının nalını
Uçurun dört taraftan Asya'nın kartalını

...

Karşı çıkanlara siz sevgi atın, nur atın,
Anlamayan olursa ok ucuyla anlatın (s. 57)

diye nasihatte bulunur. Türk gençleri doğu, batı ve güneyden üç kol halinde akına çıkarlar. İstemi Hanın dünya güzeli kızı Suna da Demir'le evlenerek akına çıkanlardan olmuştur.

Akın'da "Türklerin asıl yurdu Orta Asya'dır. Kuraklık nedeniyle yurtlarını terk etmek zorunda kalan bu medenî millet, yeni yurtlar bulmak, için, denize ulaşmak için üç koldan akına çıkmıştır." denilmektedir.

3.3. *Özyurt* (1932) (Çamlıbel, 1965)

Özyurt, "*Akın*" adlı oyunun devamıdır. Kuraklık nedeniyle Orta Asya'dan üç kol halinde göçe çıkan kırk bin akıncının yirmi yılı aşkın bir süre sonunda bir ucu denize çıkan *Özyurt*'a ulaşmasını, oraya yerleşmesini ve orada medeniyeti başlatmasını konu alır. Türkler, zorlu tabiat şartları ile mücadele ede ede vardığı her yerde medeniyeti başlatmışlar, ulaştığı her yerde hayvan gibi yaşayan, dili, töresi, evi barkı, yolu olmayan yerlilere insanlığı öğretmişler, şehirler kurmuşlar, yollar açmışlardır. Rehber olsun diye kendi bilgilerini ve ozanlarını geçtikleri yerlerde bırakmışlardır.

Eser iki bölümden oluşur. İlk bölümde akıncıların yirmi yıl süren akınları sırasında zorlu tabiat şartları ile boğuşa boğuşa özlemlerini duyduğu denize kavuşmasını konu alır. Bu akıncıların türküsüyle anlatılır. Yol alan akıncıların türküsü şöyledir:

"Bir okuz, geride bıraktık yayı
Doğudan batıya doğru uçarız...
Yirmi yıl aşarak Orta Asya'yı,
Hedefe yol alan akıncıların."(s.5)

Fırtınada akıncıların türküsü:

"Bağrımız yanıktır...Boşan gök boşan!
Sel ol da denize sürükle bizi.
Yirmi yıl su diye dört nala koşan
Athılar damlанда bulur denizi."(s. 7)

Yangında akıncıların türküsü:

“Biz ışık dağıttık bunca senedir,
Bu ateş öyleyse nedir dört yanda?
Biliriz yuvanın kıymeti nedir,
Yakan biz olsak da günah yananda!”(s.9)

Denize varan akıncıların türküsü:

“Dağdan aştık, yel olduk; sel olduk, yardan aktık,
Biz anayurdumuzu senin için bıraktık.”(s.11)

Bu bölümde Türklerin tabiata hükmetmeyi iyi bilen medenî bir millet olduğu, yurtlarını kuraklık nedeniyle terk etmek zorunda kaldığı vurgulanmaktadır. İkinci bölümde Hakan Demir, eşi Suna ve yolda at üstünde doğan ve yirmi yaşlarını bulan ikiz çocukları Akın'la Işık'ın Özyurt'ta medeniyeti başlatma çalışmaları anlatılır.

Özyurt'a geleli üç yıl olmuştur. Oradaki yerliler bir hayvan gibi inlerde yaşamaktadırlar. Yuva nedir bilmezler. Ancak onu iyi bilen Işık, bir yuva özlemi çekmektedir. Üzüntüsünü soran annesine şöyle der:

“Üç yıl duruş, yirmi yıl yürüyüşten yorucu....
Yirmi yıl yol yürüyen, at koşturan,ok atan
Akıncılar almadı nasibini yuvadan.
Uyurken başlarına çökmesin diye çadır,
Yirmi yıllık yolcular, benimle, ayaktadır. (s.16)

Akın da aynı görüştedir. Özyurt, henüz yurt olabilecek özelliklere sahip değildir.

“Anayurdu görmedim, işittim: Çok, uzakmış,
Suyunu kumlar içmiş, kırım güneş yakmış,
Orada susuzluktan bunalırmış her adam,
Fakat gene bulurmuş herkes başına bir dam.
Anayurttan ayrıldık, özyurdu bulduk işte
Belli Tanrı yaratmış, bu eli istemiş de:
Karşıda engin deniz, arkada sık korular,
Her yanda ırmak ırmak, durmadan akan sular.
Dinleniyor geyikler çamların gölgesinde,
Bin bir kaval inliyor rüzgârların sesinde...
Yalnız eksik burda yurdu yurt eden neyse,
Adam, yuva, kasaba, yol, çarşı, hangi şeyse” (s.17)

“Türkler Özyurt’a geldiğinde burası işlenmemiş, insan eli değmemiş bir mekân idi.” denilmektedir. Türkler asırlarca işleye işleye onu yurt haline getirmiş, orada medeniyeti, başlatmışlardır. Özyurt’ta “adam” da yoktur. Akın Suna’ya:

Adam demek bu yaban kısmına doğru mudur?

Atlar gibi otlayan sürüye insan deme

Duygusu dört olanların, lisanı kırk kelime.

Nasıl lisan denilir kırk heceli bir dile,

..

Düşünüşte, duyuşta, , yurdu sevişte geri,

Ne yapsın bu ellere akın eden Türk eri

Ne yapsın kırk bin yiğit milyonların içinde?”

sorusuna Suna, “Ne yaptıysa dört yüz milyonluk Çin’de” karşılığını verir (s. 17). Akın yerlilere benzemekten korktuğunu söylemesi üzerine Demir Han “Kırk bin akıncıyla yirmi yıl yol aldıklarını, pek çok milletle karşılaştıklarını, başlarına ışık olsun diye kendi bilgiçlerini bıraktıklarını, onlardan bir şey almadıkları halde onların, bıraktıkları her şeyi aldıklarını, benliklerine yabancı bir elin değmediğini söyler. (s. 19-20)

Altaylardan İstemi Hanın gönderdiği Bilgiç ile Ozan akıncıların yirmi yılda geldiği yoldan altı ayda Özyurt’a gelmişlerdir. “Nasıl kaybolmadınız?” diyen Demir Hana Bilgiç, “Dağa, taşa çizdiğiniz ayak izinden” der. Türklerin geçtiği yer, geçilmeyen yerden ayrılmaktadır. Bilgiç:

“Yol boyunca kurduğun, bıraktığın her şehir,

Konak konak, elinle yanmış bir meşaledir.” (s. 28)der.

Demir Özyurt’a geldiklerinde karşılaştıkları insan manzarasını Ozan’a şöyle anlatır:

"İnsan diyen kim buna? Ne tasa var ne yasa..

Hepsi yurtsuz kalırdı canavarlar olmasa.

Ağaçlarda tünerken kuşlar gibi baharda,

Kışın yarasalarla yaşarken mağaralarda,

Bilmem nasıl parsların elinden kurtulmuşlar,

Nasıl yem olmamışlar kartallara bu kuşlar?

.....

Yokken bu insanların bir kuş kadar hakları

Almışlar ellerine nasıl bu toprakları?

Denizin hasretiydi bizleri yurttan eden..."(s. 34)

Yerlileri yuvaya ısındırmak, onları adam yapmak için zor kullanılmamasını isteyen Bilgiç, bu işi bilgiç ve ozanları ile yapmasını söyler. Yol boyunca bilgiç ve ozanlarını geçtikleri yerlere bırakan Demir Han onların yokluğundan bahseder. Bilgiç altı aydır onları omuzlarında taşıdıklarını söyler. Bilgiç, bilimin, Ozan, sanatın simgesidir. "Türkler bilim ve sanata önem vermişler, onlar ile yüksek bir medeniyete sahip olmuşlardır."denilmektedir.

Özyurt'ta üç ayda Türk eliyle ilk şehir kurulmakta, insanî duyguları gelişmeye başlayan yerliler birer birer dağlardan inmektedir. İlk saray inşa edilmiş, içi mermer sütunlar, mavi çini duvarlarla kaplanmıştır. Şadırvanlı havuzlar, Türk mimarisiyle kubbeler yapılmıştır. İlk sarayın kapısına İstemi Hanın heykeli konmuştur. Her şeyi ile bu yurt, Türk'ün olmuştur. Bilgiç şöyle der:

"Görüyoruz bir altın kap içinde bu yurdu
Taşından insanına kadar Türklük yoğurdu.
Görüyoruz göğnünü açtığını onların,
O bomboş gönülleri başıboş milyonların
Sunduğumuz duyguya açıyor her yerini,
Hepsi bizden oluyor..."(s. 80)

Eserde, "Türkler, Orta Asya'dan kuraklık nedeniyle üç yoldan yirmi yıl süren akınlar sonunda denize ulaşmışlar, batının en uç noktası olan Anadolu'ya gelmişlerdir. Oraya yerleşen Türkler, kendi medeniyetleri ile orayı yurt haline getirmişler, yerlilere adam olmayı öğretmişlerdir. Bu işi de bilgi ve sanatlarıyla yapmışlardır. Geçtiği her yerde iz bırakan Türkler, buralarda da medeniyetin ilk tohumlarını atmışlardır. Dünya medeniyetinin gelişmesinde Türklerin payı büyüktür. Türkler Asya'da da büyük şehirlerde yaşamışlardır." denilmektedir. Yazar, eski Türk tarihine giderek Türklerin ne kadar medenî bir millet olduğunu göstermek istemiştir. Çünkü Türk halkının uygar olduğunu Türk tarihi açıkça göstermektedir.

3. 4. *Çoban* (Çağlar, 1933)

İki zamanlı bir eser olan *Çoban*'ın birinci bölümünde B. Kemal Çağlar, Türk çocuğunun tarihini iyi bilmesinin gereğine inanarak tarih eğitimi üzerinde durmaktadır. Atatürk, "Türk kabiliyet ve kudretinin tarihteki başarıları meydana çıktıkça, bütün Türk çocukları kendileri için lâzım olan atılım kaynağını tarihte bulabileceklerdir. Türk çocukları bu tarihten bağımsızlık fikrini kazanacaklar, o büyük başarıları düşünecekler, harikalar yaratan adamları öğrenecekler, kendilerinin aynı kandan olduklarını düşünecekler ve bu kabiliyetle kimseye boyun eğmeyeceklerdir." (İnan, 1969, 354-357) demektedir.

Tarih, çalışırken uyuya kalan, bir türlü kendini derse veremeyen ve kendi tarihinden kırık not almaktan utanç duyan bir çocuğun odasına gelerek kendini şöyle anlatır:

"Tarih bu! Masal değil, lâf değil, roman değil.
Tarih senin kitabın, sen tarihin malısın;
Göğsünü gere gere beni okumalısın:
Benim sözüme "hayır" diyecek karşımda kim?
Ben ki zamanın biricik şahidiyim,
İşte haykırıyorum: Daha büyük Türk benden;
Türk'ü gördüm ilk önce dünyaya gelince ben

.....
Türk'ün güneşleriyle dünya ufku ağardı;
Türk olmasa tarihe yazılacak ne vardı?" (s. 5)

Tarih, çocuğa anlatacağı hikâye gibi binlerce hikâyenin daha olduğunu, bunları okuyarak geçmişini öğrenmenin güzelliğini anlatır. Çocuğun istediği, bazen tek bir Türk gencinin yurdu nasıl kurtardığını gösteren bir hikâyedir.

Bu bölümde yazar, Atatürk'ün *Türk Tarihi Tetkik Heyeti*'ne verdiği bazı direktiflerin etkisinde kalmıştır. Bu direktiflerden biri olan "Büyük devletler kuran ecdadımızın büyük ve şümüllü medeniyetlere de sahip olmuştur. Bunu aramak, tetkik etmek, Türklüğe ve cihana bildirmek bizler için bir borçtur. Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır." (Karal, 1988, 162) sözünün etkisi açıktır. Türk'ün tarihini öğrenme lüzumu üzerinde devrin hakim görüşü yazarı etkilemiştir.

İkinci bölümdeki asıl hikâyede bir çobanın yurdunu tek başına bağımsızlığa götürdüğü anlatılır. Çoban, sıradan bir Türk delikanlısıdır. Esaret altında yaşamaktansa ölmenin daha iyi olacağını düşünür. Bu çoban, milleti adına düşman muharibi ile girdiği bire bir dövüşte düşmanı yenmiş ve yurt, düşmanın çekilmesi ile kurtulmuştur.

Yazar buradaki Çoban'ı Atatürk'e benzetmiştir. Eserin bu ikinci bölümünde, "Her Türk çocuğu vatanını, bağımsızlığını borçlu olduğu atasını iyi tanımalıdır." denilmektedir. Atatürk'ün "Bir Türk, bütün dünyaya bedeldir." sözüne eserin ikinci bölümünde Çoban'ın başarılarıyla gönderme yapılmıştır. Eserin tamamında "Tarihin her sayfası, Türk'ün kahramanlığı ile doludur. Bunu her Türk çocuğu bilmelidir." denilmektedir.

3. 5. Öz Soy (Egeli, 1934)

Öz Soy, İran Şahı Rıza Pehlevi'nin Türkiye'yi ziyareti sırasında Ankara Halkevi tarafından hazırlanmış, Atatürk ile Rıza Pehlevi huzurunda oynanmıştır. Eserin dayandığı temel düşünce, Türk ve İran uluslarının kardeşliğidir. Eser, Atatürk'ü ziyarete gelen İran Şahına, kardeş ülkeler olduğumuzu, iki ulusun mitolojik birlikleri olduğunu göstermek için yazılmıştır. Eserin girişinde şöyle bir açıklama vardır:

"Münir Hayri Egeli, yeni tarih görüşümüzün en eski sayfalarına bakan millî mitolojimizin bir sayfasını almıştır. Türk-İran tarihini birleştiren pek çok vesika arasında bir de mitoloji birliği vardır. Bu bir soyun, iki kardeş boyunun millî mitolojisi o kadar birbirinin eşidir ki, bunları ayırt eden yalnız isimlerin, şüphesiz lehçelere göre değişiminden başka bir şey değildir. Kozmogonik mitolojiye göre yeryüzünde insanlar türedikten bir müddet sonra bu dünyada karanlıkla ışığın çarpışması başlamıştır. Nihayet bir gün karanlık ve kötülükler insanlığa hükmetmeye başlamıştır. Bu zalim karanlık asırlarca sürmüş, nihayet bir demirci ortaya çıkmış, bu karanlığı devirmiştir. Yeniden ışığa kavuşan insanlar, başlarına bir bey seçmişler: Feridun.

İşte M. H. Egeli, Öz Soy'da bu mitolojinin Feridun'un oğulları Tur ve İraç'ın doğumuna âit kısmını almış ve onu genişletmiştir. Bunda da yazarın efsaneyi bırakarak tarihe girdiği ve bu lejandın tamamıyla ilim

âlemince kabul edilen Brakisefal soy nazariyesine benzediğine değinilmektedir.”(s. 6)

Mitolojiye göre, Türklerin , İranlıların ve Avrupalıların atası Feridun'dur. Dolayısıyla da bu milletler aynı ırkın çocuklarıdır. Türkleri medenî milletler birliğinden ayırmak ve onları insan yapısıyla medenî vasıfları bakımından ikinci mevkiden saymak gibi yalnız kin ve garaz mahsulü olan Avrupalıların tarih tezi, Atatürk dönemindeki tarih tezimizle çürütülmüştür. Çünkü yeni tarih tezimize göre “Türk ırkı, çok kere öne sürüldüğü gibi sarı değildir. Türkler beyaz insanlardır ve brakisefaldir. Bugünkü yurdumuzun sahipleri en eski kültür kurucuları ile aynı vasıfları taşıyan çocuklarıdır.”(*Atatürkçülük*, 1988, 163)

İşte eserde bu husus vurgulanmaya çalışılırken, İran'ın Türkler ile iki kardeş soyundan geldiklerine ve Atatürk ile Rıza Pehlevî'nin kardeş olduklarına gönderme yapılmıştır.

İki zamanlı eser olan Öz Soy'un ikinci bölümü, yakın tarihimizi konu edinmiştir.

Eserin ikinci perdesinde yıl 1918'dir. Türk yurdunu düşman işgal etmiştir. Vatanı kendi menfaatleri için satmak isteyenler iş başındadır. Vatanın sahibi konumunda olan köy ağası, vatanı temsil eden kızı Aysim'i satmak üzeredir. Tur'un oğlu Mehmet, vatanı çok seven gençtir. O sırada köye gelen bir zabıt, bir kumandanın vatanı kurtarmaya karar verdiğini haber verir. Yaşlı köy hocası kılığındaki Tur gençleşir ve M. Kemal'in ardından savaşa girer.

Yıl 1922'dir. Ülkeden düşman kovulmuş, Lozan Antlaşması imzalanmıştır. Bu arada Aysim okumuş, ülke kalkınmasında çok çalışmış, ülkenin genç erkeklerini temsil eden Mehmet de Avrupa'da eğitim görmüş ve yurda dönmüştür.

Yıl 1933'tür. Ülkede Cumhuriyetin onuncu yıl kutlamaları yapılmaktadır. Karanlık perisi Ahriman'ın lâneti ile üç kez birbirinden ayrılan iki kardeş Tur ve İraç, bir daha ayrılmamak üzere bir araya gelmişlerdir.

Yazar, bir kumandan sıfatı ile ülkeyi kurtarmaya karar veren ve ülkeden düşmanı kovarak Lozan Antlaşmasını imzalayan Atatürk'ün bilinen şahsiyetini tarihî ve mitolojik bir zemine oturtturarak tasvir etmiştir.

Atatürk döneminin tarih görüşünden etkilenen eserde, Türk soyunun kökenlerine inilerek, Türklerin Acemler ve Avrupalılarla aynı soydan geldiklerine, çok eski bir geçmişe sahip olduklarına da değinilmiştir.

3. 6. Sümer Ülkerleri (Ulukut, 1934)

Sümer Ülkerleri'nde yazar Ahmet İsmet Ulukut, Sümer tarihine uzanır. Yazar, piyesin dayandığı tarihî vakayı özetle şöyle anlatır: Sitelerden oluşan Sümer'de sitelerin birbirine üstünlük kurma mücadelesi sırasında Sümer Devleti zayıf düşmüş, Guti adlı bir kavmin egemenliğine girmişlerdir. Yüz yirmi beş yıldır esaret altında olan Sümer gençleri, Uruk Valisi Utu-Kegal'in önderliğinde gizli olarak isyan hazırlıklarını tamamlamışlar ve esarete baş kaldırarak bağımsızlıklarına kavuşmuşlardır.

Eserin girişinde yazar "Türk tarihinin üç perdelik görünüşü." diye not koymuştur. Eserin dayandığı temel görüş şudur: "Sümerler, Türklerin atasıdır. Altaylardan getirdikleri tuğu bu ellere diken ve büyük şehirler kuran Türkler, medenî bir millettir, asla esir yaşayamazlar."

Sümer gençleri Gutilerin esiri olmaktan büyük utanç duymaktadır. Halbuki yüz bin yıldan daha uzun bir geçmişe sahip olan ve büyük şehirler kuran medenî bir millet, dağlı, gayri medenî bir ulusun boyunduruğu altına girmiştir. Sırtlarında bir kırbaç, başlarında bir ökçe Gutilerin ayağı altında sürünmektedirler (s. 12-13). Bunun üzüntüsünü duyan Ninan:

"İnlerde, kovuklarda yılan gibi sürünen
Uğrular sürüsünü andıran Gutilerden
Kişilik mi bekledin? Ey ulu Sümer, yazık!
Bir devlet kurmasını bilmeyen kalabalık..
Çin'i, Hint'i geçerek Altayların tuğunu
Bırakmayan büyük soy, atanın buyruğunu,
Pars'ı yarıp denizden bu ellere getirdin
Bataklığın içinden ne şehirler bitirdin!
Larsa, Uruk, Ur, Lagaş senin yüce işlerin,
Kerpiçlerin içinde tırnakların, dişlerin!
Gerek midir Sümerlerin yüz bin yıllık şanına,

Uşak olmak bu dağların bu soysuz yabanına(s. 13)

Halbuki büyük tufandan kendilerini kurtaran Napiştım gibi bir ataları vardır. Erkeklerin neyi beklediğini anlayamayan Şubat:

“Altaylardan taşıp gelen büyük soyun kadını,

Söndüremez dedesinin kahramanlık adını

Kargıları biz alır, saldırır, çarpışırız!” der (s. 14).

Halbuki Sümer erkekleri Utu-Kegal’ın önderliğinde isyan için son hazırlıkları tamamlamışlardır. Ninan:

“Yeryüzünün en büyük, en kutlu soyu Sümer!

Yaşamının yolunda gösterdiğin bilgiler

Türklüğün, ululuğun Gutiler ayağında

Bu sana gerek midir? Yüce Altay dağında

Yükselen ataların bıraktığı bu mudur ?” diye üzülmemektedir (s.20).

Uruk Valisi Utu-Kegal’in kızı Ninan ve yeğenleri sevgilerine, Gutî Kralı Trigan’ın kellesini kendilerine getirmeden onlarla görüşmeyeceklerini söylerler.

Trigan’a savaş açılmıştır. Trigan elçilerini gönderir. Bunlardan biri bizim dilimizi konuşan Samlı (Sami) bir soydan, diğeri Sümerlidir. Barış yanlısı olan Utu-Kegal onları dinlemek ister.

“ Bize gerek olanı versinler bu yetişir

Yurdumuzdan çekilip gitsinler güzellikle,

Bir kılına dokunmaz, onların bir kuş bile” (s.30)

Trigan’dan elçi olarak gelen Zabüm’e Utu-Kegal Sümer’in tarihini özetleyerek şöyle der: “Atalarım Orta Asya’nın Turan denilen ana yurdundan çıkarak yaşamak bilgisini yer yer Afgan, Hind, Sind’e saçarak maymun sürüsünü andıran yerlilerin yurtlarını şenlendirmişler. Toprağı demirle kazmışlar. Bu yetmemiş engine saldırmışlar. Binlerce yıl bu toprak deniz iken Tanrı suları birbirinden ayırmış ve ayırdığı sulardan kara çıkmasını emretmiş. Denizde balık, göklerde türlü kuşlardan sonra bataklıktan adamı yaratmış. Çamurların içinde el, ayakla yürüyen o adamlar ne buğdayı, ne ekmeği bilmişler. Giyinmeyi bilmeden yıllarca sürünmüşler. Pars’ı (Pers: İran) yararak denize gem vuran Turanlılar, dalgaları yenerek bu ellere ulaşmıştır. Bataklıkta yaban sürüleri ile karşılaşan atalarım o sürüleri buradan kovarak buraları yurt edinmişlerdir. Bilgi tohumlarını saçan Türk soyu, yollar yapıp, biriken suyu dağıtmış,

bataklıkları kurutarak orada arpa, buğday yetiştirmiş, davarını, tohumunu Türk elinden getirmiştir. O bataklıktan nice şehirler çıkarmış, her yere Sümer damgasını vurmuştur. Bu topraklar onların eti, kemiği demektir. Bu gökler benim babam, bu kutlu toprak benim anamdır. Guti'ye bir karış pay veremem. Bu yer dede otağıdır.” (s. 36-38)

Trigan barışa yanaşmamıştır. Savaşa karar verilir. Larsalı bir bey olan Atap, savaşa çıkmadan önce kendilerini şöyle tanıtır:

“Türk soyu baştan başa kişi oğlu soyudur
Arta kalanlar bütün soyumuzun kuludur
Yabancı bir tanrıya diz çökmedi birimiz,
Trigan'a diz çökmez en küçük bir erimiz.” (s. 40)

Atap'a göre Türkler soylu bir ulustur. Tanrı'dan başka kimsenin önünde şimdiye kadar diz çökmemiş, esir yaşamamışlardır. Atatürk gibi “Ya istiklâl ya ölüm!” demektedirler.

Barış istemeyen Trigan, açılan savaşta mağlup olmuştur. Sümer halkı, Trigan'ın vali tayin ettiği Utu-Kegal'ı hakan seçer. Utu-Kegal gençlere verdiği öğütte, Türklerin insanlığın atası, bütün soyların en ulusu olduğunu, binlerce yıl sonra geleceğinin, Türklerin yaptıklarını öğrendikten sonra Türk bilgisine, aklına şaşırıp, bunu itiraf edeceklerini ifade etmektedir:

“Türk'ün güçlü elidir yaşamayı yaratan
Bilgiler tohumunu ilkin toprağa atan
Yeni doğan Sümer'e yeni bir ışık gerek,
O tohumdan filizler daha bol yeşerecek,
Binlerce yıl sonradan gelenlerin gözleri,
Bilgimizi gördükçe yükselmeli sözleri
Demeliler ki: İşte, Sümer'de Turan usu,
Türk soyu her bir soyun en kutlusu, ulusu.” (s. 56)

Eser, yeni tarih görüşümüzde yer alan “Türkler yayıldıkları yerlere medeniyetlerini de götürmüşlerdir. Irak, Anadolu, Mısır, Ege medeniyetlerinin ilk kurucuları Orta Asyalılardır. Biz bugünkü Türkler de Orta Asyalıların çocuklarıyız.” ifadesinin etkisinde Sümerleri Türk sayan bir görüşle yazılmıştır. “Türkler, dünyanın en eski ırkıdır. Dünyada medeniyeti onlar başlatmışlardır. Altay'dan gelen ve öz yurdu Turan olan

Türkler, Asya'dan bu ülkeye gelirken geçtikleri her yere medeniyet götürmüşlerdir. Oralarda yaşayan yerliler, maymun sürülerini andırmaktaydı. Türkler, altın ve gümüş ile Pars'ı zenginleştirirken, demirle de toprağı işlemişlerdir. Türk soyu, binlerce yıldır bataklık halinde bulunan ve üzerinde sürünerek ot yiyen yerlilerin yaşadığı bu toprakları kendine yurt edinmiş, yollar açmış, bataklıkları kurutmuş, büyük şehirler kurmuştur. Bu topraklar Türk'ün eti kemiğı olmuştur. Türk soyundan gelenler esir yaşayamazlar. Esaret altında yaşamaktansa, ölmeyi daha şerefli sayarlar. Türk ırkı, dünyanın en asil, en medenî ırkıdır. Mecbur kalmadıkça savaşa karşıdır." denilmektedir.

3. 7. *Attilâ'nın Düğünü* (Budak, 1934)

Batılı düşünürlerden bazıları Türkleri hakir görmek için Türk'ün sarı ırka mensup, Avrupalılara göre ikinci neviden bir insan tipi olduğu bilgisini yaymışlardı. Bu yanlış bilgiler okul kitaplarına kadar girmiş, memleketimizi de istilâ etmişti. Türklerin sarı ırktan gösterilmesinin sonucu olarak medenî kabiliyetten mahrum buldukları da kabul edilmekte idi. Hatta Türklerin Avrupa'dan Asya'ya kovulması icap eden barbarlar olduğu bile söyleniyordu (Kara, 1988, 158-159; Süslü, 1988, 136). İşte bu gibi iftiralarla Türkleri hakir görmeye çalışan Avrupalılara karşı vaktiyle bütün Avrupa'yı dize getiren Attilâ, Türk sanatçıları tarafından öne çıkarılmaya çalışılmış tarihî bir şahsiyettir. Attilâ ile "İstersen batıyı geçebilir, onu mağlup edebilirsin." mesajı verilmiştir. Attilâ'yı konu alan tiyatro eserlerinde genelde Romalıların onunla savaşmayı göze alamadığı, bu yüzden de ona suikast kurduğu öne çıkarılmaktadır. Eserlerde, Attilâ'dan korkan Avrupalılar, kendilerini ancak vergilerle ondan korumaya çalışmış, Attilâ'nın Doğu Roma kapısına dayandığı halde Papanın yalvarmaları sonucu Attilâ'nın Bizans'ı affettiği işlenmiştir. Atatürk de tarihin bu şanlı sayfalarının ve büyük şahsiyetlerinin öğrenilmesini Türk çocuğı için gerekli görmüştür. "Türk kabiliyet ve kudretinin tarihteki başarıları meydana çıktıkça büsbütün Türk çocukları kendileri için lâzım gelen hamle kaynağını o tarihte bulabileceklerdir. Harikalar yaratan adamları öğrenecekler, kendilerinin aynı kandan olduklarını düşünecekler ve bu kabiliyetle kimseye boyun eğmeyeceklerdir." (Günaltay, 1951, 153)

Attilâ'nın *Düğünü*'nde yazar S. Behzat (Budak), Attilâ'nın: "Sağ ve sol taraftaki on iki krallığı kendime bağlayıp oralardan akınların gelmesini engelleyip büyük akına çıktığım gün Attilâ'nın düğünü olacaktır." sözünü eserine başlık yaptığını söyler.

Attilâ büyük sefere çıkmak üzere hazırlıklarını tamamlamıştır. Kendisine rehin bırakılan Burguntlar kralının kızına âşık olan Attilâ, onunla evlenmek ister. Ancak İldiko, küçükken Vizigotlar kralının oğlu Valter ile nişanlanmıştır. Valter'e Attilâ'nın sarayında rastlayan İldiko, onunla kaçır ama yakalanırlar. Valter ölmüştür. İldiko'yu affeden Attilâ, onun dizinde kendinden geçtiği bir anda İldiko tarafından sevilmiş olmasına rağmen kardeşlerinin ve babasının intikamı için öldürülmüştür. Böylece büyük orduların yenemediği Attilâ'yı küçük bir kıza duyduğu aşk mağlup etmiştir.

Birinci perdede Türklerin marşı çalar. Türk'ün yüksek medenî vasıflarını sayan marşta iki mısra şöyledir:

".....

Kahramanlık yaratan ebedî bir milletiz
Cihana bilgileri biz öğrettik yalnız biz." (s. 7)

Büyük bir sefere çıkacak olan Attilâ beylerini çağırır, onlara seslenmektedir:

.....

Bir ucumuz Asya'da, anayurtta kalacak,
Bir ucumuz dağlardan göklerden hız alacak
Türkoğlunun içinde sağlam bir öz bulunur;
Türkoğlunun dilinde yalnız bir söz bulunur:
Ben Türküm, bütün cihan benim yurdum olmalı,
Türküm bütün tarihim zaferlerle dolmalı (s. 10)

Yazar, Avrupa karşısında Türklerin onurunu yükseltmek için konusunu Attilâ'nın hayatından almıştır. Çünkü Attilâ bütün Avrupa'yı dize getiren cihangir bir Türk hakanıdır. Attilâ, büyük ülkeler fetheden bir komutan ve son derecede duygulu, hassas bir insandır. Büyük devletler kuran Türkler, büyük medenî vasıflara da sahiptir.

3. 8. Attilâ (Çağlar, 1935)

Attilâ'da Behçet Kemal Çağlar, Bizans ve Roma'yı vergiye bağlayan Attilâ'ya suikast hazırlanmasını, bunu fark eden Attilâ'nın Bizans kapılarına dayanmasını ve Papa Leon'un Attilâ'dan af dileyerek Attilâ'yı savaştan vazgeçirmesini ele almıştır. Yazar tarihin, özellikle Avrupa'nın bu olayı unutmamasını istemektedir.

Attilâ, Avrupalıların efendisidir. Avrupa'da elini kolunu sallayarak gezen Attilâ'nın ayağının altına yetmiş şehir serilmiştir (s.8).

Bizans imparatoru kardeşi Honorya'yı asil birisi ile evlendirmek ister. Honorya için bu mutlaka Türk olmalıdır. Çünkü Honorya'ya göre asil olmak, Türk olmakla müsavidir (s. 23).

Papa Bizans'ın kapısına gelen Attilâ'yı durdurmak ve af dilemek için Attilâ'ya gönderilmiştir. Attilâ, bu sefer de affettiğini söyler. Bu affi hiç unutmayacaklarını söyleyen papaya Attilâ:

“Bunu unutursanız bırakmam yanınıza..
Biliyorum nankörlük işlemiş kanınıza:
Bir gün dediniz mi ki, “Kalırdı vahşi, kısır
Sümerler olmasaydı Roma, Yunan ve Mısır!”
Eserlerini devam ettirmeseydi eğer
Alçaktı babasını hiç anmayan bu piçler!
Hep o bir tek güneşten alnınızın aklığı.

...

Tanrılığı hak etmiş ırka barbar demeyin!

..

Avrupa bir gün yine, önünde eğilecek.

...

“Baş egecekse bir gün Avrupa'nız Asya'ya
Bu yine bir Türk için, Türkler için olacak!
İstilâ hırsı değil; istiklâl din olacak...” (s. 31)

Görüldüğü gibi eserde “Türkler, Sümerlerden başlayarak dünya medeniyetinin tek sahibidirler. Ancak Avrupalılar, bunu bir defa olsun hatırlamadıkları gibi medeniyetin tek sahibi kendileri olduğu yalanını da uydurmuşlardır. Barbar aslında Türkler değil, Avrupalılardır.” mesajı verilmektedir. Attilâ'nın Bizans'ı affederek geri dönmesini yazar, Türklerin istilâ hırsı olmadığına delil gösterir. Eserde Türklerin ana

vatanının Asya; Asya'nın en soylu ırkının da Türkler olduğuna işaret edilmiştir. Attilâ papaya "Unutmayın: Türkler de torunu Attila'nın" der. Yazar, Attila'nın torunu olan Türklerin barbar olamayacağını söylemektedir.

3. 9. *Attilâ* (Ergenekon, 1936)

Attilâ'da yazar M. Kemal Ergenekon, Türklerin fırtına gibi Avrupa'ya gelişleri, Attilâ'nın büyük Türk birliğini kurmak için Asya'ya yaptığı büyük sefer sonunda amacına ulaşması, bir sefer dönüşünde Burguntlar kralının kızı İldiko'nun ona aşkını sunması ile gelişen olaylar ve düğün gecesi Attilâ'nın ölümü konu edilmiştir.

Avrupalıların tılsımlı bir kılıç taşıdığı için asla yenilmez olduğuna inandığı Attilâ'dan çok korktukları, ondan ancak bir suikast ile kurtulabileceklerine inandıkları bu eserde de işlenmiştir. Şalon seferi dönüşünde Attilâ'ya gelerek ona aşkını sunan İldiko ile evlendikleri gece Attilâ ölmüştür. Yazar, Attila'nın şahsında Türk'ün kahraman, korkusuz, yenilmez olduğunu göstermek istemiştir. O iyi bir yönetici, iyi bir siyasetçi, iyi bir asker olduğu gibi bir kadın ruhuna hitap edebilecek kadar da hassas, duygulu bir insandır. Avrupa'da hiçbir güç, onunla baş edememiştir.

Eser, Attilâ'nın Avrupa'ya gelişinin tasviri ile başlamıştır. Dışarıda korkunç bir tufan vardır. Akıncı Türk ordusu Avrupa'da bir kale önüne gelmiştir. Bir atlı akıncı ile kale muhafızı arasında şöyle bir konuşma geçer:

- Hey, hey!! Kimsin?
- Bir insan!
- Nereden geliyor bu canlı tufan?
- Asya'dan!
- Vatanınız neresi?
- Dünya!
- İrkınız?
- Türk, Hun!
- Hangi varlığa meydan okumaktadır bu sökün?
- Zulme ve esarete!
- Yoldaşınız?

- Cesaret!
- Düşmanlarınız kimdir?
- Korkaklık ve esaret!
- Tanrınızın adı ne?
- Hakikat!
- Ufku kaplayan bu ses?
- Türkün zafer türküsü!
- Ne kadar sayınız?
- Gökte yıldızlar kadar.
- Sarı denizde, Çin’de, Hint’te iken bir ucumuz
- Küçük Avrupa ile dolmayacak avucumuz!
- Ülkünüz nedir?
- Zafer ve mazluma adalet!
- En yüksek servetiniz?
- Ebediyen hürriyet! (s. 8-10)

Yazar, eserinde Türklerin Avrupa’ya gelişleri sırasında bir Türk akıncısının Avrupalı kale muhafızı ile yukarıda verilen konuşmasında Türklerin büyük devletler kurmuş medenî vasıflara haiz bir ırk olduğuna işaret etmektedir. Akıncılar kale muhafızına vatanlarının dünya, sayılarının gökteki yıldızlar kadar çok, bir uçlarının Çin’de, Hint’te iken bir uçlarının Avrupa’da olduğunu söyler. Küçük Avrupa, onların avuçlarını bile dolduramayacaktır. Türkler zulme ve esarete meydan okumaktadırlar. Bunu da sahip oldukları medenî cesaretleriyle yaparlar.

Attilâ (Tanseli, 1948): Atatürk öldükten on sene sonra yazılmış olan bu eser, Atatürk devrinde yazılmış diğer üç eserle birlikte değerlendirilmek için alınmıştır. *Attilâ*’nın şahsında Türklüğü yücelten Tanseli, Türk ırkının insanlığı dünyaya öğrettiğini, gittiği her yere medeniyet götürdüğünü, “barbar” denilen *Attilâ*’nın, aman dileyen düşmana karşı son derecede merhametli olduğu mesajını vermektedir. Avrupalıların temsilcisi olan Romalılar ile Türkleri karşılaştıran yazar, Romalıların menfaatçi, nankör, güçsüz ama fırsat geçirirlerse her kötülüğü yapabilecek karakterde kişiler olduğunu göstermek istemiştir. Eserde Türk’ün yüce vasıfları üzerinde durularak “Türkler barbar değildir, asıl barbar batılılardır.” denilmektedir.

Attilâ'yı işleyen dört eserde de Attilâ'ya vergi ödemek zorunda bırakılan Bizans'ın onu öldürmek için suikast plânladığı, bunu öğrenen Attilâ'nın Bizans kapısına kadar dayanmışken Papa Leon'un Attilâ'nın ayaklarına kapanıp af dilemesi ile ordusunu toplayıp geri dönmesi ele alınmıştır. Attilâ düşmanın karşı son derecede acımasız olmasına rağmen af dilendiğinde de merhametli olmuştur. Attilâ, dinlere karşı saygılıdır. Papanın iki büklüm olup kendine tapınmasına kızar. "Hayat hakkı bir fiskeye bağlı olan milletini senin hatırın için affeyledim." derken, Türk'ün mert doğduğunu, mert öleceğini, Orta Asya Türklerinin yüreklerinin vahşi olduğu sanılsa da öz bir insan nesline hakikî bir örnek olduğunu, medeniyetin onlardan doğduğunu söyler.

Attilâ'yı konu alan bu eserlerin hepsi de devrinin tarih görüşünden etkilenilerek yazılmıştır. "Türkler barbar değildir. Her dinden insanlara saygı gösteren, asil ve medenî bir millettir. Türklerin ana yurdu Asya'dır. Türk cesareti, kahramanlığı bütün cihana örnektir." denilmektedir.

3. 10. *Timurhan* (Kalkancı, 1934)

Timurhan, Türk'ün soylu meziyetlerini taşıyan büyük Türk hükümdarı Timur'un hayatını, Yıldırım Bayezit'le Ankara'da karşılaşmasını ve Yıldırım'ın yenilmesini ele almıştır. Yazar Feyzi Kutlu (Kalkancı), Timur ile Yıldırım Bayezit'i kıyaslayarak Yıldırım'ın gurura kapılarak aynı soydan olmasına rağmen Timur ile anlaşmamasını eleştirmektedir.

II. Meşrutiyetten beri söylenmeye başlayan "Osmanlı padişahlarının İslâmiyet'in etkisi ile Türklüklerini unuttuğu, kendilerini Osmanlı saydığı görüşü bu esere de hakim olmuştur. Timur'u asil bir Türk soyu sayan Kalkancı, Yıldırım'ı suçlamakta ve onun soyuna ihanet ettiğini söylemektedir.

"Türk'ü Türk'ten başka kimse yenemez. Türk, benliğini kaybettiğinde yok olur." mesajları da verilen eserde Yıldırım, İslâmiyet'i kabul ettikten sonra Türklüğünü unutan bir neslin hükümdarı olarak gösterilmiştir. Cihangir babası Timur'a hakaret eden Yıldırıma:

"Türklüğünü unutan! Alçak kimdir iyi bil..
Soyunu hakir gören! Karşında her Türk eri,

Gölgene kapanacak kölelerin değildir.” (s. 29)

diye bir Türk’e hakaret etmesine kızar. Yıldırım, Timur’a kim olduğunu öğreteceğini söyler. Cihangir’ e göre o. necip bir soyun hakanıdır. Yıldırım’ın kızı Siray, babasının bir Türk hakanı olan Timur’un kendi ırkımızdan olduğunu, bugün kendisine dost görünen benliği Türk olmayan Bağdat, Mısır hanlarının Timur Han karşısında galip gelseler, vatana, şöhretine düşman kesileceğini söyleyerek Timur’la savaşmamasını söyler.(s.32)

Aynı soy birbirleriyle savaşsın diye Timur, Yıldırım’a elçi göndermiştir. Timur’un elçilerine Yıldırım, “Bu istek Timur’un bir yalvarışıdır. Palalarımızın kanını esir Timur silecek.” diye hakaret eder (s. 37). Elçiler böyle sözleri bir Türk’ten işitmemiş olsak söyleyenin beynini parçalardık. Lâkin Türklüğü kurtaracak düşünceleri saklamaya mecburuz.” derler. Bu düşüncelerin ne olduğunu soran Yıldırım’a birinci elçi, “Timur korkmaz bir Türk’tür. Onun ırkından hiçbir kimse esir yaratılmamıştır. Binlerce ordu ülkesini beklemektedir.” der. İkinci elçi:

“Sönerse bir mum nasıl karanlık bir dehlizde,
Benliğiniz kaybolmuş sizin de içinizde;
Arapların dininde Türklüğü eritmişsin,
Tarihinin içinde yine kendin yitmişsin;
Elin şaraplarını, kımıza değişerek,
Erliğini kaybetmiş, yosmalaşmış her erkek-
Öz yurdunu iyi bil!”(s. 38)

diyerek Yıldırım’ı suçlar. Yıldırım ise ordusunun sonsuz akınlarından dünyanın sarsılacağını söyler. Timur için “Moğolların kölesi, alçak!” diye haykırır (s. 38).

Ankara savaşı sonunda Yıldırım yenilmiştir. Zincirlere bağlanmış olarak Timur’un önüne getirildiğinde Timur:

“Çözün zincirlerini Türk bir esir olamaz!
Yaptığınız hakaret sanmayınız değil az.
Yıldırım söyle bana yolumuz doğru mudur?
Saptığın bu çıkmazda hangi yarın nurludur?
Görüyorsun aldandın, alet oldun bir dine,
Türklüğünü unutan! Dönmelisin kendine;

.....

Arkadaş!

Durmadan koş! Yalnız kendine güven.

Türklüğünü unutma, düşmanımı öyle yen..” (s. 40)

diye ona nasihat eder.

Yazar, Türklüğünü unutanların kaybetmeye mecbur olduğunu vurgulayarak, İslâmiyet'ten sonra Arapların etkisinde kalan ve töresini unutanlara “Kendine dön!” demektedir. Yıldırım yerilirken, Timur övülmüştür. Timur, Müslüman değildir. Eserde Türklük ön plâna çıkarılmıştır.

Yazar, devrin anlayışına uygun olarak eserinde Osmanlı Türklüğünü değil, Orta Asya Türklüğünü yüceltmek istemiştir. Türklerin İslâmiyet'i kabul ettikten sonra Türklüklerini kaybettiği söylenmektedir. Osmanlı sultanı Yıldırım Bayezit, yine bir Türk olan Timur'a savaş açtığı için yerilmiştir. “Türk'ü yine bir Türk yenebilir, başkası asla!” denilmektedir.

3. 11. *Hakan (Tarhan, 1935)*

Abdülhak Hâmid, bu eserin konusunu, tarih öncesi çağlardan seçmiştir. “Türkler dünyanın en eski, soylu bir ulusudur. Anayurtları, Orta Asya'da Turan ülkesidir.” denilen eserde, henüz yeryüzüne hakim tek millet Türklerdir. Bütün kâinat onlarındır. Bütün kâinat Türk'tür. Turan ülkesinin hükümdarı gök tanrı Hakan'dır. Bu, aynı zamanda Güneş'tir (s. 8). Yine bir gök tanrı olan Günay ile evlidir. O da ay tanrıdır. Günay, “İsfahan Hanının kızıyım. Şimdi bütün cihan Türk olduğu için ben de Türküm.” der (s. 9). Çoban kızı Koncu, Kıptilerin elçisi olarak Hakan'ın kurultayına gelir. Ondan sürüleri için mera ister. Günay, “Bir başka yere gidin.” dediğinde Çoban kızı “Bir başka yer olur mu? Deniz, dağ, bayır, dere, her yer sizin değil mi? Bu topraklar sizin bugün.” der (s. 39). Bütün kâinat Türk'ün hükümranlığındadır.

Eser, Hakan'ın olağanüstü özelliklere sahip Koncu'ya duyduğu aşkı ve onunla evlenmesini konu edinmiştir.

Yazar Abdülhak Hâmid (Tarhan), eserin sonunda şöyle der: “Hakan namındaki bu tiyatro parçasını ömrümün seksen üçüncü senesinde yazmaya muvaffak oluşum şüphe yok ki ilâhî bir mazhariyettir. Eserin tahrir ve tabıyla sahneye vazedilmesinin Cumhuriyet devrine, yani

Atatürk'ün devr-i kemaline âdiyeti ciheti ile kendimi bir kat daha bahtiyar addetmekteyim. Yalnız bu eseri en eski ecdadımızın lisanı olan öz Türkçe ile yazmağa muvaffak olabilseydim, benim için daha ziyade mucib-i mesudiyet olurdu. Bununla beraber mevzuunu öz Türk'ün kaynağından çıkardığım *Hakan*'ı eserlerimin en genci, en canlısı saymağa salâhiyetim vardır (s. 97).”

Abdülhak Hâmid, devrinin tarih görüşüne uygun olarak yazdığını söylediği bu eserde “Türkler, yeryüzünün en köklü, medenî bir milletidir. Türklerin ana yurtları Orta Asya’dır”. demektedir. Eserde Türklüğün övgüsü yapılmaktadır. Türk hakanı Hakan, cihana hakimdir. Yazarın, burada kullandığı dilin de ecdadımızın kullandığı öz Türkçe olmasını arzu ettiğini belirtmiş olması, devrinin görüşlerinden ne denli etkilendiğini göstermektedir. Çünkü bütün eserlerinde kullandığı dil ağırdır.

SONUÇ

Görüldüğü gibi 1932-1938 yılları arasında Atatürk'ün tarih görüşüne uygun olarak yazılan tarihî tiyatro eserlerimiz, konularını eski Türk tarihinden almışlardır. Mete, Attilâ gibi büyük kahramanları Türk karakterinin simgesi olarak alan yazarlarımız, bu kişiler ile Türk'ün yüce vasıflarını vermeye çalışmışlardır. Özellikle Mete ile Türk'ün barışseverliği, vatan sevgisi, Türk'ün medenî vasıfları verilirken, Attilâ ile Türklerin barbar olmadığı, mecbur kalmadıkça savaşmadığı söylenmiştir. Haçlı ordularının barbarlığı karşısında Türklerin asaletine ve her dinden insana saygı gösterdiğine işaret edilerek Avrupalıların Türkleri ikinci sınıf bir ırk gibi göstermeye çalışmaları kınanmıştır.

Yine bu devirde yazılan eserlerdeki Mete, Attilâ gibi kahramanlar ile Atatürk arasında da benzerlikler kurulmuş; bazı eserlerde de Atatürk'e mitolojik özellikler verilmiştir. (*Çoban, Öz Soy*)

Atatürk bazı yazarlarımıza eserler sipariş etmiş, bunları izlemiş ve yazarlarına takdirlerini bildirmiştir. (*Akın*).

Bu dönemde işlenen başlıca konular şunlardır: Türkler, anayurtları Orta Asya'dan kuraklık nedeniyle göç etmişlerdir. Geçtikleri her yerde medeniyeti başlatmışlardır (*Akın, Özyurt, Sümer Ülkerleri*). Sümerler, Orta Asya'dan göç eden bir Türk boyudur. Dünyada medeniyet

onlarla başlamıştır (Sümer Ülkerleri). İslâmiyet'in etkisinde bazı Osmanlı sultanları Türk benliğini yitirmiş, Arapların etkisinde kalmıştır (Timurhan). Türklerin dünyanın en eski milleti olup, büyük medeniyet kurdukları, bütün dünyaca da bilinmektedir. Yabancılar, Türkler hakkındaki maksatlı ve olumsuz görüşler beyan etmektedir. Türk çocukları tarihini iyi bilmelidir (Çoban). Türkler, dünyanın en necip ırkındandır (Öz Soy, Hakan). Türklerin batılıların dediği gibi sarı ırka değil, brakisefal ve beyaz ırka mensupturlar (Öz Soy). Türkler barbar değil, dünyanın en merhametli ve insancıl bir milletidir (Attilâ). Türkler barışseverdir. Mecbur kalmadıkça savaşı bir cinayet saymışlardır (Mete). Anadolu, bin yıldır Türk milletine yurt olmuştur.

Atatürk döneminde yazılan bu eserlerde devrin tarihî görüşü ile birlikte, halka yönelik, onun kültür seviyesini yükseltecek, ona yararlı olabilecek güdümlü halk tiyatrosu kurulmaya çalışıldığı görülmektedir. Hâmid'in son devrinde denediği, kaynağını Türk tarihinden alan manzum tiyatro geleneğini, hecenin beş şâirinden Faruk Nafiz Çamlıbel'in devam ettirdiği görülmüştür.

Tiyatro, “sanattan çok, fayda” olarak ele alınmış, devrin tarihî görüşünün halka benimsetilmesinde bir vasıta olarak bizzat Atatürk tarafından kullanılmıştır.

KAYNAKÇA

- Atatürkçülük (İkinci Kitap) Atatürk ve Atatürkçülüğe İlişkin Makaleler*, (1988). Genel Kurmay Başkanlığınca Hazırlanmıştır, İstanbul, MEB Yayınları Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi 325-14
- Berberoğlu, T. (1941). *Türk Kanı*, (Yayın yeri yok).
- Birinci, N. (1993). *Faruk Nafiz*, İstanbul, Boğaziçi Yayınları.
- Birinci, N. (2000). Faruk Nafiz Çamlıbel, *Edebiyat Üzerine İncelemeler*, İstanbul, Kitabevi.
- (Budak), S. B. (1934). *Attilâ'nın Düğünü*, İstanbul, Remzi Kitaphanesi.
- Buttancı, M. (2002). *Türk EdebiyatındaTarihî Tiyatro (Başlangıçtan 1950'ye Kadar)*, Basılmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Cahen, C. (1992). *Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi (XI. Yüzyılın İkinci Yarısı)*, Çev. Yücel, Y., Yediyıldız, B., Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, XXV. Dizi, 41
- Cumhuriyetin 75. Yılı, 1923-1953, C.I.*, (1998). İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, s. 124-125
- Çağlar, B. K. (1935). *Attilâ*, Ankara, Ulus Basımevi.
- (Çağlar), B. K. (1933). *Çoban*, Ankara, (Yayın yeri yok).
- Çamlıbel, F. N. (1965). *Akın*, İstanbul, İnkılâp ve Aka Kitapevi.
- Çamlıbel, F. N. (1965). *Özyurt*, İstanbul, İnkılâp ve Aka Kitapevi.
- Dölen, Ş. (1943). *Tarih Bizim, Çankırı V. Matbaası*
- (Egeli), M. H. (1934) *Bayönder*, İstanbul, Güneş Matbaası.
- (Egeli), M. H. (1934). *Bir Ülkü Yolu*, Ankara, Halkevi, Ulus Basımevi.
- (Egeli), M. H. (1934). *Öz Soy*, Ankara, Halkevi Basımevi.
- (Egeli), M. H. (1934). *Taş Bebek*, Ankara, Halkevi, Ulus Basımevi.
- Ergenekon, M. K. (1938). *Attilâ*, 2. bs., İstanbul, Türkiye Yayınevi.
- Feyzioğlu, T. (1986). Atatürk ve Fikir Hayatı, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi II (Atatürkçü Düşünce Sistemi Temelleri)*, Ankara, Yükseköğretim Kurulu Yayınları.
- Günaltay, Ş. (1951). *Olağanüstü Türk Dil Kurultayı*, S. 33'den nakil. (Kocatürk, 1971, 153)
- İnan, A. A. (1969). *Medenî Bilgiler ve M. K. Atatürk'ün El Yazıları*, Ankara, TTK Yayınları.
- (Kalkancı), F. K. (1934). *Timurhan*, 2. bs., İstanbul, Şirket-i Mürettebiye Matbaası.
- Karal, Z. (1988). "Atatürk'ün Türk Tarihi Tezi", *Atatürkçülük (2.Kitap)*, İstanbul, MEB. Yayınları, s. 157-165
- Kocatürk, U. (1971). *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Ankara, Edebiyat Yayınevi.
- Kütükoğlu, B. (1997). Vekâyinüvis, *İslâm Ansiklopedisi*, C:XIII, Eskişehir, MEB. Devlet Kitapları.
- Lewis, B. (1991). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, İstanbul,
- Nabi, Y. (1932). *Mete*, İstanbul, Hamit Bey Matbaası.
- Omurtak, S.; Yücel H. A.; Sungu, İ.; Karal, E. Z.; Unat, F. R.; Sökmen, E.; İğdemir, U.; (1997). "Atatürk", *İslâm Ansiklopedisi*, C.I., Eskişehir, MEB. Yayınları, s. 719-807

- Ortaylı, İ. (1976). "Tiyatroda Tarihî Oyunlar Üzerine Siyasal Bir Analiz Denemesi", *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, (Tiyatro Öğretimi ve Eğitimi Özel Sayısı), No: 7, 217-233
- Özalp, K. (1969). "Özalp, Atatürk'ü anlatıyor", *Milliyet Gazetesi*, 22. XI. 1969'dan nakil; Kocatürk, U. (1971) *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Ankara, Ayyıldız Matbaası, s. 159
- Pala, H. (1943). *Mete'nin Atatürk Rüyası*, İstanbul, Vakit Matbaası.
- Sarınay, Y. (1994). *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931*, İstanbul.
- Süslü, A. (1998). Atatürk ve Tarih, *Atatürkçü Düşünce El Kitabı*, Ankara, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi (133-154)
- Tanseli, N. (1948). *Attilâ*, İstanbul, Ülkü Basımevi.
- (Tarhan), A. H. (1935). *Hakan*, İstanbul, Akşam Matbaası.
- Tarih II -Orta Zamanlar*, (1931), İstanbul, Maarif Vekaleti, Devlet Matbaası.
- Ulukut, A. İ. (1934). *Sümer Ülkeleri*, İstanbul, Ülkü Kitaphanesi.
- Unat, F. R. (1991). Yusuf Akçura ve Tarih Öğretimi, *Atatürk Konferansları II (1964-1968)*, Ankara.
- Yınanç, M. H. (1940). Tanzimat'tan Meşrutiyete Kadar Bizde Tarihçilik, *Tanzimat I*, İstanbul.

